

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 4.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.4.1>

УДК 351:332.14(477)(043.3)

V. G. Kovalchuk,

д. держ. упр., професор,

завідувач кафедри економіки та публічного управління, Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5321-8300>

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ ПОВОЄННИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

V. Kovalchuk,

*Doctor of Science in Public Administration, Full Professor,
Head of the Department of Economics and Public Administration,
National Aerospace University “Kharkiv Aviation Institute”*

MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION OF SUSTAINABLE POST-WAR DEVELOPMENT OF REGIONS OF UKRAINE

У статті здійснено вдосконалення механізмів публічного управління сталим повоєнним розвитком регіонів України. Зокрема, визначено напрями програмування повоєнного регіонального розвитку України. Виокремлено основні принципи, на яких базуються державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального повоєнного розвитку

регіону. Охарактеризовано способи та прийоми розробки планових документів стосовно повоєнного розвитку регіонів.

Показано, що програмування повоєнного регіонального розвитку України може здійснюватися за трьома напрямками: цільовим, галузевим та територіальним. У першому випадку досягаються певні цільові установки в частині соціальних перетворень. У другому – розробляється програма дій повоєнного розвитку певної галузі господарства. Територіальне програмування надає собою розробку комплексних схем (програм) повоєнного соціально-економічного розвитку окремих територій – низових адміністративних районів, міст обласного значення, що слугує основою для розробки подальших народногосподарських планів повоєнного розвитку регіонів.

Зазначено, що прогнози та програмні документи розробляються на основі комплексного аналізу демографічної ситуації, що склалася на певній адміністративно-територіальній одиниці, стану використання природного, виробничого, науково-технічного та трудового потенціалів конкурентоспроможності вітчизняної економіки, аналізу досягнутого рівня розвитку економіки і соціальної сфери та з урахуванням впливу зовнішніх політичних, економічних та інших факторів.

Відзначено, що програми мають бути комплексними, розроблятися на науковій основі, визначати цілі та пріоритети повоєнного економічного та соціального розвитку, враховувати місцеві особливості діяльності підприємств кожної галузі, передбачати для виконання програм використання необхідних природних, трудових, матеріальних, фінансових ресурсів, передбачати також обґрунтування необхідних резервів у промисловості, сільському господарстві, транспорті для уникнення можливих соціальних і природно-кліматичних негараздів, мають урахувати досягнення конкретних позитивних зрушень в економічній діяльності та соціальному забезпеченні людей.

Підкреслено, що розробка і обґрунтування планових документів

забезпечується за допомогою сукупності способів і прийомів, що знаходяться в основі таких методів планування, як системний, балансовий, нормативний, програмно-цільовий, а також економіко-математичні методи.

The article improves the mechanisms of public administration of sustainable post-war development of regions of Ukraine. In particular, the directions of programming of the post-war regional development of Ukraine are determined. The basic principles of forecasting and development of programs of economic and social post-war development of the region are allocated. The methods and techniques of development of planned documents on post-war development of regions are characterized.

It is shown that programming of the post-war regional development of Ukraine can be carried out in three directions: target, sectoral and territorial ones. In the first case, certain target settings are achieved in terms of social transformations. In the second one – a program of action for the post-war development of a certain branch of the economy is being developed. Territorial programming provides the development of complex schemes (programs) of the post-war socio-economic development of individual territories – lower administrative districts, cities of regional significance, that serves as the basis for the development of further national economic plans for the post-war development of regions.

It is specified that forecast and program documents are developed on the basis of a complex analysis of the demographic situation prevailing on a certain administrative-territorial unit, the state of use of natural, industrial, scientific, technical and labor potentials of competitiveness of the domestic economy, analysis of the achieved level of development of the economy and social sphere and taking into account the influence of external political, economic and other factors.

It is noted that the programs should be comprehensive, developed on a scientific basis. They must determine the goals and priorities of post-war economic

and social development, take into account the local characteristics of the activities of enterprises of each industry, provide for the implementation of programs using the necessary natural, labor, material, financial resources. The programs should also provide for the justification of the necessary reserves in industry, agriculture, transport to avoid possible social and natural-climatic problems. Besides, the programs should take into account the achievements of specific positive changes in economic activity and social security of people.

It is emphasized that the development and justification of planning documents is provided by a set of methods and techniques that are the basis of such planning methods as system one, balance sheet, normative one, program-target one, as well as economic and mathematical methods.

Ключові слова: *публічне управління, повномасштабне російське вторгнення, механізми, повоєнний розвиток регіонів, програмування, планові документи.*

Keywords: *public administration, full-scale Russian invasion, mechanisms, post-war development of regions, programming, planning documents.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Повномасштабне російське вторгнення завдало приголомшливих втрат людям і економіці. Бідність в Україні зростає щонайменше на 1,8 мільйона людей, досягнувши 9 мільйонів з початку 2022 року. Значні пошкодження інфраструктури та великі перебої з електрикою сповільнили економічне зростання регіонів до 3,2% у 2024 році та, ймовірно, сповільнять його на 2% у 2025 році. Все це викликає необхідність приділити ретельну увагу повоєнному розвитку регіонів України. Практика надає багатогранні сполучення об'єктивних і суб'єктивних процесів, які відображають результати застосування економічних законів і господарських рішень, планування ринкових відносин, вплив особистих і суспільних інтересів централізованого управління та

регіонального самоврядування, співвідношення центру і територій. У цій складній системі взаємовідносин першочергова роль належить плановому регулюванню соціально-економічного розвитку, пошуку нових шляхів удосконалення планової роботи щодо забезпечення узгодженості інтересів регіонів, галузей, підприємств і фірм з інтересами кожного учасника товарно-грошових відносин, посиленню вектору дії планового регулювання за допомогою економічних важелів впливу. Це, відповідно, стосується і забезпечення сталого повоєнного розвитку регіонів, що є одним із найактуальніших питань сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінювання стану та спрямованості наукової розробки проблематики державного управління регіональним розвитком було проведено на підставі аналізу тематики наукових праць, зміст яких у тому чи іншому вигляді висвітлює відповідну проблематику. Зокрема, питанням регіонального розвитку присвятили свої напрацювання вчені і практики, серед яких: І. Благун, З. Варналій, З. Герасимчук та ін. Проте в нинішніх умовах, враховуючи повномасштабне російське вторгнення, формуються нові напрями наукового пошуку, спрямовані на планування повоєнного розвитку регіонів України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою роботи є вдосконалення механізмів публічного управління сталим повоєнним розвитком регіонів України.

Для досягнення поставленої мети в роботі пропонується поставити та вирішити такі завдання:

- визначити напрями програмування повоєнного регіонального розвитку України;
- виокремити основні принципи, на яких базуються державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального повоєнного розвитку регіону;
- охарактеризувати способи та прийоми розробки планових документів стосовно повоєнного розвитку регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Програмування повоєнного регіонального розвитку України може здійснюватися за трьома напрямками: цільовим, галузевим та територіальним. У першому випадку досягаються певні цільові установки в частині соціальних перетворень. У другому – розробляється програма дій повоєнного розвитку певної галузі господарства. Територіальне програмування надає собою розробку комплексних схем (програм) повоєнного соціально-економічного розвитку окремих територій – низових адміністративних районів, міст обласного значення, слугує основою для розробки подальших народногосподарських планів повоєнного розвитку регіонів [2; 3; 4].

Певну увагу заслуговують основні принципи, на яких базуються державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального повоєнного розвитку регіону, а саме:

– еволюційність – передбачає врахування того, що виробничо-економічні та соціальні процеси не відбуваються раптово, негайно. Для усвідомлення нових спрямувань, прийомів, змін суспільних відносин, втілення їх у життя необхідна зміна психології людей та людських відносин, а для цього потрібний певний час. До небажаних негативних результатів призводять рішення, що спрямовані на негативні впровадження принципово нових змін у людських відносинах;

– цілісність – забезпечується розроблення взаємоузгоджених прогнозних і програмних документів економічного і соціального повоєнного розвитку України, окремих галузей економіки та окремих адміністративно-територіальних одиниць на коротко- та середньостроковий періоди;

– об'єктивність – прогнозні та програмні документи економічного і соціального повоєнного розвитку України розробляються на основі даних органів державної статистики, уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також звітних даних із офіційних видань Національного банку України;

– соціальна спрямованість – означає, що у прогнозних і програмних документах головна увага приділяється необхідності врахування інтересів людей, забезпеченню соціальних потреб;

– науковість, оптимальність – прогнозні та планові документи розробляють на основі використання економічних законів розвитку суспільства, і в планах відображаються науково обґрунтовані, оптимальні рішення на рівні підприємства, окремої території, держави в цілому, які забезпечують досягнення максимального соціально-економічного ефекту. Застосування наукового методу дозволяє об'єктивно оцінити тенденції, обґрунтувати перспективи повоєнного розвитку регіону, розробити прогнози і техніко-економічне обґрунтування темпів і пропорцій зростання, визначити пріоритетність у реалізації окремих рішень, що обумовлена державними та регіональними інтересами;

– пропорційність і збалансованість економічного повоєнного розвитку – забезпечення потреб населення у виробництві продукції, наданні послуг, що може бути реалізовано в результаті загальнодержавного та загальнорегіонального планування. Цей принцип передбачає еквівалентний обмін результатів виробничої діяльності у всіх сферах народного господарства, рівновагу попиту та пропозиції, що стосується всіх галузей виробництва, раціональне співвідношення між мінімально необхідними потребами і наявними ресурсами;

– самостійність – регіональні органи влади та органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень відповідають за розроблення, затвердження та виконання прогнозних і програмних документів економічного і соціального повоєнного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць. Прогнозування та розробка цих програм забезпечує координацію діяльності органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

– гласність – прогнозні і програмні документи є доступними для громадськості. Інформування про цілі та показники цих документів

забезпечує суб'єктів підприємницької діяльності необхідними орієнтирами для планування власної виробничої діяльності;

– дотримання загальнодержавних інтересів – органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування повинні здійснювати розроблення прогностичних і програмних документів, виходячи з необхідності забезпечення реалізації загальнодержавної соціально-економічної політики та економічної безпеки держави [2; 4; 6].

Прогнозні та програмні документи розробляються на основі комплексного аналізу демографічної ситуації, що склалася на певній адміністративно-територіальній одиниці, стану використання природного, виробничого, науково-технічного та трудового потенціалів конкурентоспроможності вітчизняної економіки, аналізу досягнутого рівня розвитку економіки і соціальної сфери та з урахуванням впливу зовнішніх політичних, економічних та інших факторів. Показники прогностичних і програмних документів повоєнного економічного і соціального розвитку є орієнтиром для розробки суб'єктами підприємницької діяльності власних прогнозів, планів та інших документів [2; 4].

Програми повоєнного економічного та соціального розвитку на короткостроковий період розробляються на основі відповідних прогнозів. Програми мають бути комплексними, розроблятися на науковій основі, визначати цілі та пріоритети повоєнного економічного та соціального розвитку, враховувати місцеві особливості діяльності підприємств кожної галузі, передбачати для виконання програм використання необхідних природних, трудових, матеріальних, фінансових ресурсів, передбачати також обґрунтування необхідних резервів у промисловості, сільському господарстві, транспорті для уникнення можливих соціальних і природно-кліматичних негараздів, мають урахувувати досягнення конкретних позитивних зрушень в економічній діяльності та соціальному забезпеченні людей. Такі програми мають бути оприлюднені та позитивно сприйняті населенням певної території, тоді вони будуть підтримані; виконання буде

спрямовано на забезпечення реального економічного зростання в результаті конкретних дій органів регіонального управління, місцевого самоврядування та керівників підприємств. Таким чином, у програмах відображається відносна самостійність регіонів при вирішенні економічних, соціальних, екологічних проблем як елемента державної регіональної політики [2; 4; 5].

Методологія стратегічного планування вміщує приписи щодо засобів розмежування суб'єкта та об'єкта, виділення методів і засобів емпіричного та теоретичного пізнання діяльнісних особливостей цього процесу, прийомів оцінки результатів стратегічного планування (розроблення та реалізації). По суті справи, положення методології стратегічного планування є положенням його пізнання [2; 4].

Розробка і обґрунтування планових документів забезпечується за допомогою сукупності способів і прийомів, що знаходяться в основі таких методів планування, як системний, балансовий, нормативний, програмно-цільовий, а також економіко-математичні методи. Розглянемо їх докладніше.

1. Системний метод. За умов використання даного методу регіон розглядається як складна динамічна система, вплив на розвиток якої здійснюється низкою зовнішніх і внутрішніх факторів.

2. Балансовий метод. Макроекономічна збалансованість представляє собою низку пропорцій між попитом і пропозицією, виробництвом і споживанням, факторами виробництва і його результатами, ресурсами та їх використанням, соціальним та економічним потенціалом тощо. Ураховуючи той факт, що потреби мешканців відповідної території, як правило, перевищують наявні обсяги ресурсів, під час розробки конкретних балансів здійснюється ранжування потреб і на цій основі визначається обсяг ресурсів, що їх можуть задовольнити.

3. Нормативний метод заснований на використанні в управлінській діяльності сукупності норм і нормативів, які виступають основою для забезпечення відповідності розвитку національним і міжнародним економічним і соціальним стандартам, досягнення належного балансу між

виробництвом та споживанням, ефективного використання ресурсів, прогресивної організації праці.

4. Програмно-цільовий метод передбачає необхідність розробки комплексних цілевих програм, які будуються навколо досягнення основної мети повоєнного соціально-економічного розвитку, розробці основних заходів щодо їх досягнення в конкретні терміни і конкретними виконавцями. Кожна із таких програм сконцентрована на вирішенні нагальних проблем у певній сфері повоєнного соціально-економічного розвитку.

5. Економіко-математичні методи. Залежно від складності наявних організаційних і соціально-економічних задач для отримання науково обґрунтованої та надійної інформації застосовують економіко-математичні методи, до яких можна віднести математичне моделювання, стохастичне, лінійне, динамічне та інші види програмування, стохастичне моделювання, методи, побудовані на використанні теорії масового обслуговування, теорії управління запасами, теорії ігор тощо [2; 4; 6].

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що політичні реформи та глибша інтеграція з ЄС у повоєнний період можуть посилити участь приватного сектору у відновленні інфраструктури регіонів України та прокласти шлях до стійкої реконструкції та розвитку. Приватний інвестиційний потенціал вже значний у сільському господарстві, торгівлі, промисловості, банківській сфері та житловому господарстві.

При цьому довгострокові цільові програми, зокрема, такі, що стосуються повоєнного сталого розвитку регіонів, фінансуються за рахунок коштів місцевого бюджету, повинні містити техніко-економічне обґрунтування, прогноз результатів їх реалізації, назву органу місцевого самоврядування, який є замовником відповідної програми, відомості про джерела фінансування у конкретні строки, а також ще низку документів, необхідних для їх затвердження.

Література

1. Герасимчук З. Економічна сутність інвестиційної інфраструктури регіону. *Регіональна економіка*. 2008. № 5. С. 1–9.
2. Ємець В.В. Економічний розвиток у повоєнний період в Україні: регіональний та місцевий аспекти. *Економіка та держава*. 2022. № 5. С. 68–72.
3. Залуцький В.П. Сутність соціально-економічного розвитку машинобудівних підприємств: методи та принципи їх забезпечення. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. Вип. 19. С. 163–169.
4. Ільїна М.В., Шпильова Ю.Б. Інституціональне середовище формування стратегії розвитку територіальних громад. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Вип. 1(18). С. 26–31.
5. Ковальчук В.Г. Моделі управління соціально-економічним розвитком регіону, держави. *Актуальні проблеми державного управління*. 2013. №1(43). С.194–201.
6. Семигуліна І. Б., Ярошенко І.В. Складові механізми відновлення соціально-економічного розвитку регіонів України в повоєнний період. *Бізнес Інформ*. 2024. № 4. С. 63–71.

References

1. Herasymchuk, Z. (2008), “Economic essence of the investment infrastructure of the region”, *Regionalna ekonomika*, vol. 5, pp. 1–9.
2. Kovalchuk, V.G. (2013), “Models of management of socio-economic development of the region, the state”, *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*, vol. 1(43), pp. 194–201.
3. Ilyina, M.V. & Shpilova, Yu.B. (2020), “Institutional environment of formation of strategy of development of territorial community”, *Priazovsky Economic Bulletin*, vol. 1(18), pp. 26–31.
4. Semigulina, I.B. & Yaroshenko, I.V. (2024), “Components of the mechanism of restoring of the socio-economic development of the regions of Ukraine in the post-war period”, *Biznes Inform*. 2024, vol. 4, pp. 63–71.
5. Yemets, V.V. (2022), “Economic development in the post-war period in Ukraine: regional and local aspects”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 5, pp. 68–72.
6. Zalutskyi, V. P. (2009), “The essence of socio-economic development of machine-building enterprises: methods and principles of their provision”, *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 19, pp. 163–169.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2025 р.